

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo Udruženja Jugoslov. Učiteljstva — Poverjeništvo Ljubljana.

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ul. 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak četrtek pop. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.

Za neorganizirane 100 — K, za naročnike v inozemstvu 140 — K letno. Posamezna številka po K 2.—

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 2 K — vin. dvakrat . . . 1 „ 50 za nadaljnja uvrčenja od petit-vrste po 60 vin. Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 1 K za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštnine še 50 K.

Telefon uredništva štov. 312.

Članstvo ljubljanskega Poverjeništva UJU ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, t. j. vse administrativne stvari, je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, VII., Celovška cesta 33 I

Poštni čekovni urad št. 11.197.

Reklame tije so proste poštnine.

Centralistična ali avtonomistična zakonodaja in uprava šolstva.

Boj za šolsko zakonodajo v naši državi je v prvih obrisih že viden v enakih skupinah kakor se je vršil v Avstriji. Eden prvih skupnih zakonov v naši državi bo šolski zakon.

Tri skupine se bodo postavile proti šolskemu zakonu, ki jih lahko delimo v avtonomistično - separatistično s povdarcem lokalnega patriotizma, v konfesijsko, ki bo poleg prvega povdarjala tudi konfesijski moment proti zakonu, in v stvarno skupino z ozirom na principijelne in upravne pomisleke proti zakonu.

V glavnem se pripravljajo na boj proti centralistični šolski zakonodaji takozvani avtonomisti in klerikalizem; vendar je velika razlika med avtonomisti, ki so vodili boj proti centralistični šolski zakonodaji v Avstriji in avtonomisti, ki ga pripravljajo danes pri nas.

Avtonomistično stališče je bilo v Avstriji opravičljivo, ker se državna ideja ni krila z nacionalno idejo. Avtonomisti so bili poleg Italijanov tudi Slovani, katerim je šlo za boj nacionalnega obstanka; centralisti so bili pa Nemci, ki so hoteli na podlagi državne ideje dobiti hegemonijo nad slovanskimi narodi v državi in pospešiti germanizacijo. V naši državi je Janes naša višja nacionalna ideja hkrati tudi državna ideja. Kdor se čuti pravega Jugoslavana, ta se mora izreči za državo in mora pomagati odstraniti lokalni patriotizem.

Vzporedno z bojem z državno ustavo se bje boj za temelj šolske zakonodaje in uprave.

Avtonomija v šolstvu je toliko opravičljiva, da se šolskim korporacijam za posamezne pokrajine ne veže rok in se jih ne ovira z zakonom, ter se jim da možnost — če so dani pogoji — da lahko dosežejo čimvišji smoter v svojem področju in se jih ne ovira v razvoju; na drugi strani pa se zaostalim delom države predpiše z zakonom minimum, ki ga zahteva država od splošne ljudske izobrazbe.

Izpričevalo in merilo za stopnjo kulture države ni izobrazba posameznih prebivalcev in posejuznih stanov ali razredov, temveč je ravno splošna izobrazba, ki jo goji osnovno šolstvo. Ona je temelj tega, kar potrebuje država in šolska uprava, da izpelje reforme na višjih stopnjah šolstva.

Vzajemnost in strpnost troimenega naroda zahteva, da se pri upravi šolstva ne forsira jezikovnih nadvladanj, predprav in nasilnih asimilacij. Na jasnem moramo tudi biti, da je državno edinstvo in zveza, državna ideja in državni interes prvi in da za njim stoji avtonomistične in separatistične pravice lokalnega patriotizma; enako tudi dolžnosti, ki jih imajo pokrajinske edinice izpolnjevati do splošnosti in do države.

Potrebo centralne šolske zakonodaje narekuje tudi potreba regeneracije bodočih generacij v državnem čustvovanju, da bo izšla naša država kot enotna pomoljena sila na politično in kulturno polje Evrope in svetovne trgovine; gre torej tudi za to, da se v vseh državljanih vzbudi čut jugoslovanskega državljanstva in se ga v njih ohrani. Državljanstvo pa zahteva, da vsak državljan da svojemu otroku tako vzgojo, ki pospešuje in položi

podlago državnemu blagostanju in državnemu eksistenci.

V vsakomur mora biti torej prepričanje, da je celotno šolstvo stvar državne zakonodaje in da mora v državnem interesu ostati nadalje kot njena naloga. Pravica in dolžnost državne zakonodaje je, da postavi pravila, ki določajo pojme, bistvo, nalogo in smoter šolstva in njega notranjo, splošno veljavno potrebo. Ugotovitev teh vodilnih principov je državna zadeva, partikularna izvedba istih je stvar krajevnih edinic: splošno in skupno v šolstvu pripade državi, posebnosti in krajevne potrebe so pa stvar krajevne uprave.

Gre torej za politični centralizem v zakonodaji in za upravno čim širše pravice, čim širšo avtonomijo in decentralizacijo; na podlagi tega načela je učiteljstvo poverjeništva UJU v Ljubljani tudi sestavilo svoj »Načrt šolskega zakona za kraljevino SHS«.

Državni interes zahteva, da pridemo čimprej iz kaosa zakonitih določb in odredb, v katerem se danes nahajamo na šolskem polju in dobimo čimprej enoten državni šolski zakon.

Še srbohrvaščina.

Moja mati se je včasih jezila na dekleta, vrnivša se po kratkodobni službi v Zagrebu, češ, štirinajst dni je dekle služilo na Hrvatskem, pa noče več znati domače govornice! Pred kratkim sem čital list slovenskega vojaka iz srbske garnizije. Tudi ta ni več pisal slovenski, akoravno je šele par mesecev v Srbiji. Pismo ni bilo sicer pisano v cirilici, ali slog je bil že skoraj popolnoma srbohrvaški. Popolnoma prav ima torej tovariš R. Ž. s svojo trditvijo, da imamo pravzaprav le en jezik. Štokavščina je pač našemu do pismenega jezika se povzpelemu narečju tako slična, da ne dela nikakih preglediv Slovencev, ki jih razmere zanese med brate. Le tiskana cirilica je veliko napotje za naše ljudi, ker je ne znajo čitati. Razni napisi, objave, časopisi — vse to dela na nje strahovito nenavaden vtis, da se jim zdi svet tuj, ko je vendar tako zelo naš. Ko se tam doli priuče tiskani cirilici, spregledajo kakor slepci. »Saj so to tudi naše besede,« se jim razjasni v duši in občutek tujinščine uplahne.

Mi pa debatiramo o slovničnem pouku v 3. šolskem letu, o slovniceh, čitankah itd., ali do tega se še nismo povzpeli, da bi prijeli za praktično plat. Brez učil za tiskano cirilico smo dosedaj poučevali le pisano. O Božiču je sicer izšla Srbska početnica, ali ista se ne more uvesti iz denarstvenih ozirov na marsikateri šoli; zato bi storil hvalevredno delo založnik, ki bi izdal primeren nastenski abecednik. Druga praktična plat tega pouka je vaja pravilnega naglaševanja pri čitanju. Ker ima štokavščina popolnoma drugačen naglas, je marljiva vaja neizogibno potrebna. Pojasnjevanje besed, iskanje smisla iz prečitane stavka pripovedovanje prečitanih beril, kakor tudi prošni razgovori tvorijo važno jezikovno vajo. Slovnico si pa prihranimo za zadnje šolsko leto in še tukaj obravnavajmo le najvažnejše razlike med slovenskimi in srbohrvaškimi oblikami. Predpogoj temu pouku mora biti natančno znanje slovenske slovnice.

Nikar pa ne uvajajmo štokavščine v 3. šolsko leto! Ako pričnemo s tem poukom že na srednji stopnji, navadili bomo učence strahovite kolobocije; saj

otroci na srednji stopnji še ne obvladajo svojega lastnega pismenega jezika! V tretjem šolskem letu še otrok ne zna pravilno naglašati svoje lastne govornice, pa hočete z njim čitati hrvatske knjige? Tam mu še dela pregledivo slovenski dual, a seznanjati ga hočete z narečjem, ki istega sploh ne pozna? V 3. in 4. šolskem letu vadimo slovensko sklanjo in sprego, a otroka mi hočete zmešati s srbohrvaškimi oblikami? Je li to potrebno?

Hočemo li ohraniti slovenščino čisto in lepo, in za opustitev iste še ni prišel čas, potem pričnimo s srbohrvaščino v 5. oziroma 6. šolskem letu. Zadostuje popolnoma! Ako se pa odločimo za popolno pohrvačenje, pa pričnimo takoj s prvim šolskim letom. Sorodnost narečij jamči za uspeh.

Zalčanov.

SIMO POHORSKI:

Deška ročna dela.

»Kaj pa je tebe treba bilo?« si je te dni mislil marsikdo, ko je čital v 20. številki »Učiteljskega Tovariša« naredbo Poverjeništva za uk in bogočastje o uvedanju deških ročnih del v osnovno šolo, vendar pa najbrž ni bilo nikogar, komur bi bil ta vzklík ušel radi tega, ker smatra novi predmet nepotrebnim, marveč majali smo z glavami, ker se nam vsled sedanjih razmer zdi rokotvorni pouk le težko mogoč.

Res nam bode delal novi predmet v začetku velikanske težkoče, ker manjkajo zanj skoraj vsi predpogoji, kakor polja, hlevi, delavnice, orodje, zadostno izvežbanje učiteljev, toda prej ko se lotimo dela, tem bolje za nas in za stvar.

Zapreke tudi niso nepremagljive. Povodom izvedbe agrarne reforme in uvedbe proforsorskih plač za duhovnike bode mnogokje mogoče dobiti potrebno zemljo in prostore za delavnice, tvornica za učila in kaznilnice bi mogle izdelovati ceno orodje in ker se je gojila marsikje ta ali ona panoga deških ročnih del, zamoremo učitelji v kratkem zbrati toliko izkušenj, da imamo navodil za začetek pouka več kot dovolj in nam ne bode treba prenašati šolskih delavnic iz nemških mest na naša kmetijska tla. Sčasoma se bodo predpogoji zboljšali, naše izkušnje bodo številnejše in mogoče bode urediti rokotvorni pouk sistematično, kolikor bode sploh potreba.

Naša prva naloga je, da hitro zberemo tozadevne izkušnje in pričujoče vrstice imajo namen, povzročiti, da tovariši, ki so se že ukvarjali z rokotvornim poukom, podajo svoje misli o njem. Tudi jaz si usojam izreči o predmetu nekaj besed.

Smoter pouka deških ročnih del bode: vzbujati v učencih veselje do koristnega dela, navajati jih k samostalnosti, uriti jim roko in oko ter poglabljati znanje obravnavane učne stvarine.

Za doseg tega cilja delovati, je dolžnost vseh stopinj osnovne šole; nižja in srednja stopnja naj pripravljata na pouk v deških ročnih delih, ki se goji v pravem pomenu besede še le na najvišji stopnji.

Glavni predpogoj za uspešen rokotvorni pouk je risanje iz spomina in po predstavah, vsled česar se mora risanje od 1. šolskega leta naprej gojiti na ta način. Na srednji stopnji bi bilo treba temu predmetu odmeriti na teden po 2 uri.

Na srednji stopnji je že mogoče risanju temeljnih geometričnih oblik pridružiti rokotvorne vaje, n. pr. učenci izde-

lujejo iz papirja ali lesa po meri pravokotne in kvadratne ploskve, ravnila, trikotnike, priproste okraske in razne druge primerne predmete, ki se dajo izgotoviti največ z nožem. Škoda, da moramo pogrešati plastelin! Ilovice ne priporočam za delo v šolski sobi. Ročna dela srednje stopnje naj bodo po možnosti domače naloge.

Učence navajamo k delu, ako jih vadijmo, da sami pazijo na snago, prinašajo redno svežo vodo, oskrbujejo tablo i. t. d. Jaz imam svoj razred vedno snažen, čeravno so mi šolske služkinje že po cele tedne štrajkale. Mojemu tovarišu zbirajo učenci za šolski vrt gnoj po okrajni cesti, ki vodi mimo šole, in nobeden kmet še ni ugovarjal. Šolsko življenje sploh nudi zadosti priložnosti, da vzbujamo v otrocih veselje in voljo do dela.

Reden pouk v deških ročnih delih spada v najvišji razred, oziroma oddelek. Snov nam kažejo življenske potrebe prebivalcev šolske občine, a večkrat nam jo poda pouk v ostalih predmetih.

Ker pa je ogromna večina naših osnovnih šol podeželnih, je naravno, da se bodemo pri pouku deških ročnih del morali v prvi vrsti ozirati na potrebe kmetijstva. Da mnogo kmetijskih otrok ne ostane zvestih rodni grudi in se zgubi po mestih, rudnikih in tovarnah, nas ne sme motiti: dobro je, da spozna kolikor mogoče mnogo ljudi, kako mnogostranska in umna so poljedelčeva opravila in kako težaven in lep je kmetijski stan. Za šole v velikih mestih bode seveda treba drugega učnega načrta.

Ko bodo podeželske osnovne šole dobile velike vrte in poskusna polja, vzorne hleve za kravico ali vsaj za kozo, za pujske, kunce in kokoši in ko bode pri vsaki šoli stal lep čebelnjak, bode pač za vse učence višje stopnje dovolj prilike za ročna dela: opravila na vrtu, polju in v hlevu, a v zimskem tečaju in ob deževnih dneh razna popravila in izdelovanje novih potrebščin, kakor orodja, ročevje, zabojev, košar, polic i. t. d.

Kjer se goji kakšna domača obrt, mora se pouk v deških ročnih delih ozirati tudi na njo. Posebno važno bi bilo, uvajati v to obrt narodne motive.

Razum potreb vsakdanjega življenja nudi tudi šolski pouk mnogo stvarine za rokotvorne vaje, s katerimi se more poglabljati obravnavana snov.

Če n. pr. pri pravopisju ponavljamo pisavo lastnih imen, imamo lepo priložnost, da z učenci izmenjamo nekaj tipičnih izvesnih tabel naših obrtnikov, ki svetu glasno kažejo nizko jezikovno izobrazbo mnogih rokodelcev in branjevcev.

Kadar obravnavamo katero geometrično osnovno telo, naj ga mladina izgotovi iz lepenke — najboljša predvaja za kartonažna dela — izrezuje iz lesa in izdeluje priproste predmete z isto obliko.

Bliža se naroden praznik in tedaj naj mladina pod našim vodstvom sama okinča slavnostni prostor. Pri zgodovinskem pouku bi se morali životopisi mož, ki so s svojim velikim umom in vztrajntm delom preobrazovali svet, vsaj z isto vne-mo obravnavati kot biografije velikih vojakov in politikov. Ravno tako moramo otrokom pri zemljepisnem pouku dokazovati, da le plodonošno delo osrečuje človeški rod.

Če govorimo o koristi in varstvu ptic, izdelujemo takoj tudi hišice za krmljenje in valilnice za razne krilate pevce, ali če opozarjamo na škodo glodavcev,

pokažimo tudi, kako se delajo iz kolov in žice plašči za mlada sadna drevesa in preproste mreže, ki naj branijo podganam in mišim vhod v naše šrambe.

Pri prirodoslovnem pouku izdelujejo učenci priprave aparate, n. pr. vod, motovilo, kramarsko tehtnico iz lesa i. dr.

Telovadci si naj izgotovijo palice in stojalo za skakanje sami.

Delo bodi moralo biti individualno, kajti zmožnosti učencev in potrebe domačega gospodarstva so jako različne.

Ogromna večina učiteljev sedaj ne more biti kos novi nalogi, in zato bodo treba več učnih tečajev iz poljedelstva, mizarstva, pletarstva. Kjer učitelj ni zmožen kakšnega dela, naj šola najame za nekaj ur rokodelskega mojstra, da pokaže učitelju in učencem najvažnejša opravila svoje stroke.

Končno še nekaj: ne bojmo se odpora nerazsodnega dela staršev in krajinšolskih svetov! Kakor vsaka novotarija bodo i deška ročna dela zadela na oster odpor, toda ako se učiteljstvo z razumom in srcem loti nove naloge, bode že v malo letih nasprotovanje zlomljeno.

Probuda.

Ko se je že zdavnaj prej mnogo trudil za to stvar profesor Grebenc na obrtni šoli, osnovalo se je pravkar pretekle dni društvo, ki utegne odločevati v naši bodočnosti in povzročiti preokret na našem gospodarskem polju. To je **Probuda**, društvo za spodbujanje narodne umetne obrti.

Tem povodom nam je omeniti prireditve na umetno-obrtni šoli.

Že za časa avstrijskega vladovanja je zbiral gosp. Grebenc po vsej Kranjski predmete, ki so značilni glede narodne umetnosti. Kljub »ljubeznjivim spodbudam« (?) tedanjih nadzornikov obrtnih strokovnih šol, ki so iz »čiste ljubezni« (?) do naših narodnih teženj prepredovali, da bi se upoštevala naša domača ornamentika tudi pri pouku, z besedami: »Lassen Sie das, das ist nicht schön!« — ni odnehal v svojih težnjah. Zato je narasla danes njegova etnografska zbirka tako, da zastopa milijonsko vrednost. Ta zbirka, ki je že učencem obrtne šole sedaj na razpolago, obsega momente, na katere se bodo mogli upirati umetniki združeni v »Probuda«, ko bodo snovali nove tipe v zmislu narodne umetnosti. Popolna je, da ji ni zlahka para v Sloveniji. Zeleti bi ji bilo več prostora, da bi prišla do prave veljave.

Na podlagi te zbirke in predmetov narodne umetnosti iz raznih krajev in etnografske zbirke našega deželnega muzeja, je nastalo pod vodstvom imenovanega gospoda obilo risb, ki so jih mogle ozledati te dni v razstavi sobe 7 na obrtni šoli v prilitičju razne ljubljanske šole. Te risbe naj bi kazale, kako bi se morala na podlagi tega, kar nam je že narod nudil v umetni obrti, razvijati naša obrt v bodočnosti.

Tu vidimo posnetke raznih portalov domačih hiš, zlasti lepe iz ljubljanske okolice, z Gorenjskega, pa tudi iz drugih krajev domovine. Naša domača hiša je zastopana v projekcijski risbi, pa tudi v slikoviti perspektivi, postavljena v obližje in znak svoje pokrajine, kjer sme stati, kamor spada po slogu. Upodobljen je slog, ki je veljaven za Istro in Kras, za Gorenjsko stran na pobočju gore, za turistično hišo v višinskem čistem zraku, pa tudi za letoviščarski hotel, ki bi ustrezal miljeju lepega kraja ljubljanske okolice.

Te stavbe so nastale po študiju domačih slogov na licu mesta. Zgrajena so pa spominu, upošteva naš okus, naš material, naše ozračje, obenem pa tudi moderne zahteve po higijeni, varnosti proti ognju in željo po udobnosti. Ustrezati morajo po vsem pravemu namenu in s tem tudi estetičnemu okusu.

V te hiše pride pohištvo domače obrti, ki ga kažejo nadaljni osnutki. Posteljnjaki in omare imajo domače okraske v barvah, ki jih ljubi naš narod. — Vse polno je lepih okraskov s končnic panjev, z domačih vezenin, kožuhov, prtov, avb, malih kruhkov i. dr. Narisane so zopet drugod krasne z okitom opremljene preslice; potem so tu noži, žlice, žličniki, pipe (vivčki) in druga sama domača umetna obrtniška roba.

Prvi poizkusi pravih predmetov, kakršni bi naj izhajali v bodoče iz rok domačih obrtnikov, so razstavljeni na posebni mizi. — Mojster Repič je podal tu krasne dragocenosti svoje domišljije: kmetiški parček iz svoje domovine Vipave, ženske v kranjskih narodnih nošah, narodni figuralni okras na predmetih za jedilno in salonsko mizo (solnike, pepelnike). Zlasti lepo je uspel trnovski ribič na sodasti posodici za kadilce. Novi

osnutki čutaric so nam zgledi, kaj bi se moglo nuditi kot pristno naroden spominok našemu romarju na Brezjah in našemu gostu-letoviščarju na Bledu ali v kakem drugem kraju, mesto raznih »souvenirjev«, ki odrivajo kot tuja ničvredna šara izdelke domače obrti na teh mestih.

Razstava Probude ima torej namen pokazati, kako naj bi se domača mala obrt osnovala na narodnih motivih, da bi nudila ne le narodu samemu pristno domače blago, ampak tudi tujim izdelke domače umetnosti. Tujca bodo ti naši izdelki zanimali. Ni mu za manjvredno šaro dunajske, norimberške, angleške in druge svetovne industrije, ki je pokopala umetnost in okus, isti okus male obrti, katerega so že morali šteti estetik, umetniki in pedagogi svetovnega slovesa, kakor zlatih John Ruskin, William Morris, Walter Crane, Borne Joves, Lichtwarck in Kerschesteiner.

Umetni obrtnik naj se risaje v globi v duh domačega sloga, naj se navzame njegove lepote in značilnosti, uporabi pa naj ga snujoč vedno dalje in dalje tako, da zadostuje modernemu okusu, pa tudi vsem zahtevam udobnosti napredujočega časa.

»Probuda« je izvolila svoj odbor, ki deluje z verno. Tajnik »Probude« g. prof. Volavšek je poleg prof. Grebenc podaval mladini s tujih šol po večkrat neumorno, da bi vzbudil zanimanje na tem polju prosvete. Iz njegovih podavanj posnemamo v kratkih potezah.

Politično smo se osamosvojili. Potrebna pa je istotako naša gospodarska osamosvojitev. Ta je le mogoča, ako razmahne mogočno domačo obrt. Vse smo prejemali do danes iz tujine: čipke, izdelke, fajance, igračke, (nippes) itd. — Ni torej čuda, da trdijo nekateri, da nimamo domače umetnosti. Da to ni res, že pričča naša razstava, poleg pa folkloristiška zbirka. Ljudska umetnost se kaže v nedvomljivi zmožnosti, krasiti predmete domače rabe z oblikami, ki vstrezajo umetniškemu čutu.

O nastanku ljudske umetnosti so nazori različni. Nekateri mislijo, da je današnja ljudska umetnost dedščina pravekovi. Človek je že od nekdaj imel v sebi nagon, dčiti svoje predmete, ki jih je imel v rokah vsaki dan, da bi mu bili ljubši. Ti nazori, da so ljudski okrasni tradicijonalni, ne morejo biti napačni. Okraski našega preprostega naroda so zelo podobni tistim, ki jih nahajamo na predmetih prazgodovinske dobe. Vrstitve točk, črt, siksakna poteza in druge geometrične oblike so krasilna sredstva že pri naših mostiščarjih, obenem pa jih nahajamo tudi pri nas. — Drugi trdijo, da je naš kmet pobiral krasilne prvece po mestih, kamor jih je prinesel promet od tujih narodov, in jih priredil po svojem okusu. Tudi to mnenje je opravičeno. Naša dežela leži na prometni progji med zahodom in vzhodom, med jugom in severom. Pot iz Italije je vodila v Nemčijo čez Kranjsko (Dürer o Kamniku, pis.). V mestih se je udomačila tuja umetnost. Kmet jo je posnel, pa jo preobrazil v svojem duhu.

Narodna umetnost se da primerjati z dealektom. Če je tudi književni jezik popolnejši, izraz v narečju je krepkeji, jedrat, samonikel, značilnejši. Tako je tudi z narodno umetnostjo. — Izraza ljudski značaj, narodno-gospodarske in družabne razmere, njegove šege. Slovenec je pobožen, vesel, šaliv; ljubi svoje domače šege, gostoljubnost, družabno življenje, svojo zgodovino in svoje pravljice, pa tudi poezijo. Vse to izraža v svoji umetnosti. V tem oziru so zlasti zanimive končnice panjev, ki niso v nobenem narodu tako lepe nego pri nas.

Snovi, v katerih se je izražala umetnost, so bila v prvi vrsti les, potem železo, lončarska glina, steklo. Les je obdeloval priprost samouk medtem ko je v železu izražal svojo dekorativno zmisel izučen obrtnik. Lončarska dela so opravljali istotako rokodelci; stekleni izdelki pa so prihajali iz Češke in Moravske. Vendar pa so se pri nas slikale podobe na steklo. Na škrinjse so slikali podobe večkrat tirolski »kistlerji« (künstler?), ki pa so se ravnali po narodnem okusu in po njegovih potrebah. Zato vidimo na škrinjah čisto orla iz kranjskega grba in naše domače cvetice. Lončarji so često na pečnicah poizkuševali svojo umetnost. Poleg našega orla in drugih okraskov so upodabljali prizore iz križevnega pota. (Najbrž vpliv nemških umetnikov Tiroincev in Bavarcev. Pis.).

Tudi majolike spadajo k proizvodom naše narodne umetne obrti. Izdelovale so se sicer v Italiji v Pesaro, a to se je zgodilo po naročilu naroda in njegovem okusu. V dokaz temu zopet kranjski orel, potem razni slovenski napis, pa tudi v cirilici. Druge vrste majolike so se izdelo-

vale v Pordenone. (Podavatelj pokaže poleg drugih vrst majolik in vseh predmetov, o katerih govori, tudi majoliko, ki je bila narejena v Kamniku). Ločijo se vse majolike po kakovosti dela, dovršenosti grotesk po oblikah orla, po barvi in tudi snovi. Vse pa kažejo naš okus in znake, da so bile narejene po naročilu naših ljudi.

Na čipkarstvo je vplivala cerkev. Umetnost se je širila iz ženskih samostanov v preprost narod. Idrijske čipke imajo te znake. A tudi te so se preobrazile v domačem zmislu.

Orodje, s katerim se je delalo v lesu, je bil navaden nož (pipec). Pastir na planini išče kratkega časa. Zdi se mu potrebno, da okraši svojo palico. Srva dela samo zarez, da označi število svojih ovac, krav. Čut za lepoto pa ga vodi dalje. Palico opiše, izreže iz nje pasjo glavo itd. in se veseli svojega uspeha. Ko pride gospodar, hoče tudi njemu izročiti lep dar. Napravi mu ga: palico, pipo. Kravi napravi ovratnik za zvonec, planšarici izreže in okraši umetno žlico, žličnik, posodo za maslo, svoji izvoljenki preslico.

Preja je bila v starih časih zbirališče ljudi, ki so gojili umetnost, petje in upodabljanje. Mladenič je podaril svoji izvoljenki umetno okrašeno preslico, na katero je nataknila povese prediva. Drugokrat ji je izrezal iz enega celega kosa iglo z dolgo verižico, ki nosi v roki ključ, izrazujoč simbolično, kar pravi narodna pesem: »Daj mi ključ od kamece!« — Nevesta je vtaknila iglo v povese in se z njo ponašala, če tudi je morda kedaj pozneje izvedela, da ni bil njen izvoljenec mojster, ki je ustvaril to umetnost, ampak morda pastir na planinah.

Premeteno z velikim trudom v lesu izdelanih takih umotvorov je še več: motovilo, žličniki i. t. d. Povsodi je glavni krasilni motiv srce kot dokaz, da je erotika največkrat dajala povod izrazom narodne umetnosti. Drugi motivi so se jemali iz narave, zlasti iz rastlinstva, največkrat nagelček. (Kaj mično stiliziran. Pis.) Bolj tujega izvora je roža. Na Gorenjskem pa je še doma v okrasku svišč (zaspanček, svedrki, encijan).

Mali kruhki kažejo svoje posebne okraske. Iz cerkve so se vzeli večkrat simbolični motivi. Pa tudi to se je prilagodilo vse narodnemu okusu.

Naše stavbe so osnovane kakor sploh pri alpskih narodih in frankovskem stavbnem slogu, ki je stal pod vplivom samostanov. A naše stavbe so se preobrazile v vsakem kraju običju in namenu primerno in imajo lastne okraske na oknih, vratih in slemenih.

To našo umetnost mora upoštevati domača obrt. Tujec ne bo kupil izdelkov, ki jih dobi povsod, ampak zanimal se bo za našo domačo produkcijo. Ustvariti moramo lastno obrt v svojem slogu. S tem dosežemo 1. da se podpre na prav ugodno gmotno stanje naših umetnikov, ki bodo izdelovali osnutke za obrtniške izdelke, 2. Osamosvojili se bomo ne le od tuje vpliva na našem semenju in iznebili tujega slabega blaga, ampak postali bomo produktivni in s tem bogatejši. Naše narodno premoženje bo rastlo; dvigala se bode vrednost našega denarja. 3. Upoštevali nas bodo na svetovnem koncertu, kjer nas do sedaj niso niti poznali po imenu. Učiteljstvo je poklicano čuvati nad starinskimi podedovanimi zakladi naše narodne umetnosti. Kdor od naša te izdelke, priče naše zgodovine, naše pridnosti in del našega bistva v tujino, zagreši rop na našem narodnem blagu, na naših svetinjah.

To hočemo zabraniti!

Lepa beseda in gorka podavateljeva navdušenost sta vnela tudi slušatelje. Gospod profesor Šantel, nova umetniška moč na obrtni šoli, nam je ljubeznjivo dal vpogled v svoje umetniško delovanje. Razložil nam je način reproduciranja umetniških podob in nas prepričal o svojih zdravih krasnih umetniških težnjah, ki bodo v veliko korist ne samo njegovim učencem. Občezobrazovalna šola ima preveč važnih nalog. A v umetni obrti spe plodne korenine prave narodne umetniške vzgoje.

Na obrtni šoli ima zato »Probuda« svoje naravno in uspeh obetajoče torišče. Za to jamči nam učiteljsko osebje, zlasti pa tudi njeno vodstvo, ki je v tako srečnih rokah, srečnih zato, ker nam sicer nedostaja po prevratu povsod dobrih potrebnih delavcev. »Probuda« izvršuje program velikih angleških umetniških mislecev, izvaja ideje, ki so že vtelesene na Švedskem, v Švici, deloma na Hrvaškem in v Srbiji in bi se izvajale v veliki Rusiji, če bi je ne bil zaslužil židovski razkrajajoči duh. — Prevzela je praktičen in iz tega stališča najvažnejši del umet-

niške vzgoje, o kateri se je pri nas že poročalo v dnevnih in strokovnih listih. (»Učit. Tovariš« 1. 1920 štev. 27—34). Probuditi ji ne bode treba — vsaj ne vsega učiteljstva, ki je imelo dosti prilike o tem čitati in slišati v šoli, v raznih kurzijah, ki mu itak učni načrti in navodila predpisujejo ta del umetniške vzgoje, ki že deloma ta program izvaja (Račič-Adlešič) in je, kakor slišimo podjetje celo izdatno gmotno podprlo. Bede že tudi od prej šole obče izobrazovalnega značaja, kakor licej. Probudila pa je del merodajnih činiteljev, ki jim je bilo treba drastičnih zgledov, da so oči videle, česa nam je treba.

Tako se more podjetje nadejati tudi gmotne podpore, ki je zelo potrebuje že za sedaj izvršene prireditve. Središče bo našega umetniškega preokreta, pogoj boljše bodočnosti.

Zato vsem, ki se ga oklepajo in pomagajo graditi poslopje velike narodno-socialne ideje, slava in blagoslov!

V Ljubljani, 17. m. travna 1921.

Fr. Suher.

Učiteljski literarni krožki.

Da zahteva otroška duša v prvem mladostnem razvoju skrbno obdelana tla, kamor ukoreninja svoje nežne moči, da črpa prvo duševno hrano, in da najde za to najprimernejše mesto na polju mladinske literature, ni treba utemeljevati.

Učitelj-vzgojitelj ne sme spregledati tega važnega momenta in se mora kar najintenzivneje baviti z njim.

Polje naše mladinske literature zahteva še precejšnje obdelave, zato sem na občnem zboru Okr. učit. društva v Krškem stavil predlog, da naj bi se oživotali učiteljski literarni krožki, ki bi družili vse na mladinsko-literarnem polju aktivno sodelujoče učne moči, kakor tudi vse prijatelje in propagatorje tega dela v okraju.

Na eventualnih zborovanjih in sestankih bi se obravnavala vprašanja in kritikovala dela naše lastne mladinske literature, medsebojno bi se seznanjali z deli tujih narodov, čitali bi lastne proizvode, stavili nasvete glede ureditve čitav in ljudski šoli in še mnogo vprašanj stoji odprtih in še marsikako koristno delo išče delavcev.

Vabim tovariše in tovarišice krškega okraja, da javijo čimprej podpisnemu vstop v krožek, da bo mogoče še letošnje leto pričeti z delom.

Vinko Klanšek,
nadučitelj, Tržišče, Dolenjsko.

JOSIP BRINAR:

Prehod iz osnovne šole v meščansko šolo.

S katerim letom starosti naj prestopajo učenci iz osnovne šole v I. razred meščanske šole? Dozdaj se je naslanjal pouk na naših slovenskih meščanskih šolah na dovršeno 5. šolsko leto osnovne šole, in ker se je začela učna obveznost že s 6. letom starosti, zato so mogli učenci šole po dovršenem 11. letu prestopati v meščansko šolo. Tako je bilo dozdaj — po avstrijskem vzorcu — pri nas v Sloveniji, ne pa tudi v šolah bivše Transiljanije; tam se naslanja pouk v meščanskih šolah na 4. šolsko leto osnovne šole ter so bile meščanske šole obvezno štirikrazredne. Taka uredba ni le v Hrvatski in Slavoniji, marveč deloma tudi v Sloveniji — v Prekmurju (v Mur-Soboti in Lendavi). Da ta neenotnost v ustrojstvu meščanskih šol ne zajde tudi v novi šolski zakon, zato je treba, da še pravočasno načnemo to prevažno vprašanje ter opozorimo nanje našo organizacijo in po nje; zakonodajavce v Beogradu.

Kdaj torej se naj izvrši prehod iz osnovne šole na meščansko šolo: z 10. ali 11. letom starosti? Ako bi učenci tudi po novem šolskem zakonu vstopali kakor doslej v osnovno šolo že s 6. letom in ako bi ostala meščanska šola trirazredna, no, potem naj bi se tudi vstop vanjo naslanjal na dovršeno 5. šolsko leto. ozir. 11. leto starosti. Ali po načrtu »Zakona o narodnih šolah« se bodo sprejemali v osnovno šolo otroci šole s 7. letom starosti. Načrt, izdelan po »Prosvetnem odboru« pušča sicer še odprta vrata, predlagajoč, da se učenci lahko sprejemajo tudi v dovršenim 6. letom, ako so telesno in duševno dovolj razviti in če je v šoli dovolj prostora. Načrt, predelan po naši »Zavezi« je napol priprl to sumljivo vrzel, omejujivši izjemo na otroke, ki »opolnijo 7. leto v prvi polovici šolskega leta. Obveljalo bo torej najbrž načelo, da priklonemo učence na šolske klopi šole s 7. letom. In prav je tako; saj so otroci